

Dr Andrzej Dakowicz
Uniwersytet w Białymstoku

Psychotransgresyjne ujęcie powodzenia małżeństwa

Małżeństwo i na jego bazie tworząca się rodzina – wbrew powszechnie lansowanym formom życia w pojedynkę lub w tzw. wolnych związkach – stanowiła, stanowi i najprawdopodobniej stanowić będzie podstawowe środowisko dla biologicznego, psychicznego i duchowego rozwoju człowieka (Harwas-Napierała, 2003; Dyczewski, 2007). Prawidłowy rozwój wszystkich członków rodziny, a szczególnie dzieci, w największym stopniu uzależniony jest od relacji małżonków (Dakowicz, 1999; Braun-Gałkowska, 2003).

Zachodzące współcześnie przemiany w otaczającej nas rzeczywistości wpływają modyfikująco na sposób rozumienia związku małżeńskiego (Rostowski, 2009), zwracając uwagę na nowe uwarunkowania wpływające na jego jakość. Między innymi jest to kwestia godzenia ról rodzinnych i zawodowych (Rostowska, 2008; Lachowska, 2012), pojawiających się patologii (Margasiński, 2011), dysfunkcji (Namysłowska, 2011), niepłodności (Kalus, 1999), czy różnego rodzaju trudności wychowawczych (Ostrihanska, 2001; Lewandowska, 2012). Aby w tym wszystkim umiejętnie się odnaleźć, małżonkowie korzystając z posiadanych zasobów psychicznych na różne sposoby zmagają się z tworzeniem satysfakcjonującej obie strony relacji (Dakowicz, 2012a). Spojrzenie psychotransgresyjne pozwalające syntetycznie ująć podstawowe wymiary osobowości małżonków jest pomocą w uświadomieniu aktualnego stanu posiadanych zasobów psychicznych i propozycją podjęcia ukierunkowanych działań zmierzających ku zwiększeniu powodzenia małżeństwa.

Na początku artykułu przeanalizowano w świetle literatury wybrane koncepcje dotyczące ujmowania powodzenia małżeństwa. Następnie wyjaśniono problem relacji małżeńskich w ujęciu psychotransgresyjnym, charakteryzując relację opartą na działaniach ochronnych obojga małżonków, jednego z małżonków i relację opartą na działaniach transgresyjnych obojga małżonków. Uwarunkowania powodzenia małżeństwa w ujęciu psychotransgresyjnym, to końcowa część artykułu, gdzie zwraca się uwagę na sposób funkcjonowania sieciowej struktury osobowości, składającej się z pięciu psychonów: poznawczego, instrumentalnego,

motywacyjnego, emocjonalnego i osobistego. Propozycja operacjonalizacji każdego z psychonów otwiera drogę umożliwiającą przeprowadzenie badań, które mogą zweryfikować tezę zakładającą pozytywny związek pomiędzy poziomem transgresji małżonków, a ich poczuciem zadowolenia z tworzonego związku.

1. Wybrane sposoby ujmowania powodzenia małżeństwa w świetle literatury

Jakość relacji małżeńskiej wywierając bardzo duży wpływ na kondycję psychiczną małżonków i klimat tworzonej przez nich rodziny stała się przedmiotem licznych badań. Wielu autorów zajmujących się tym złożonym zagadnieniem, zwraca uwagę na wybrane przez siebie aspekty, czego konsekwencją są różne nazwy określające jakość relacji małżeńskiej. Najczęściej pojawiające się, to: sukces małżeński (Szczepański, 1965), zadowolenie z małżeństwa (Janicka, Niebrzydowski, 1994), szczęście małżeńskie (Pospiszyl, 1991; Tsang i in., 2003), integracja małżeńska (Rembowski, 1986), powodzenie małżeństwa (Braun-Gałkowska, 1985; Gałkowska, 1999), jakość i trwałość małżeństwa (Spanier, Lewis, 1980; Ryś, 1994), dobrany związek małżeński (Rostowski, 1987; Płopa, 2005).

J. Szczepański (1965) do pojęcia sukcesu małżeńskiego zalicza zdobycie szczęścia osobistego, pełne przystosowanie małżonków, zadowolenie seksualne, zharmonizowanie osobowości, równowagę emocjonalną i zadowolenie uczuciowe. W jego zakres wchodzi także zadowolenie z realizacji wspólnych celów, między innymi posiadanie i wychowywanie dzieci, sukces ekonomiczny, spełnienie oczekiwań instytucji religijnych i pełne uczestnictwo małżonków w życiu społecznym.

Według I. Janickiej i L. Niebrzydowskiego (1994) kryterium jakości relacji małżeńskiej stanowi subiektywne zadowolenie partnerów ze związku, wyznaczone przez trzy czynniki: otwartość, empatię i satysfakcję seksualną, które określają poziom kontaktów interpersonalnych w diadzie małżeńskiej.

Integracja małżeńska wyraża się w spełnieniu następujących wskaźników: 1) przystosowanie się małżonków do swych ról małżeńskich i rodzicielskich; 2) poczucie przynależności do rodziny u każdego z jej członków i wspólne odpowiadanie za jej losy; 3) zabezpieczenie materialne, czyli pewność, że rodzina zdolna jest utrzymać się, a jej sytuacja materialna będzie się stale polepszała; 4) pełnienie przez małżonków ról społecznych; 5) zdrowe i szczęśliwe dzieci; 6) stale wzrastająca zdolność członków rodziny do rozumienia innych ludzi, a także zdolność przyjęcia odpowiedzialności za rozwój rodziny i za kształt życia

rodzinnego; 7) zadowolenie członków rodziny ze współżycia ze sobą (Rembowski, 1986).

Propozycja M. Braun-Gałkowskiej (1985) określenia powodzenia małżeństwa odwołuje się do kryterium subiektywnego poczucia zadowolenia z małżeństwa samych małżonków. Istotą powodzenia małżeństwa jest porównanie wyobrażeń małżonków na temat „idealnego małżeństwa” z obrazem ich własnego małżeństwa. Im więcej cech idealnego małżeństwa pokrywa się z cechami „realnego małżeństwa” badanych, tym stopień powodzenia małżeństwa jest wyższy. Im mniej cech „idealnego małżeństwa” pokrywa się z cechami realnego małżeństwa, tym stopień powodzenia małżeństwa jest niższy.

Jakość i trwałość małżeństwa jest próbą uchwycenia w dwóch terminach obszernego i wielowymiarowego pojęcia „jakość małżeństwa”. Jakość związku obejmuje takie wymiary, jak: poczucie integracji, satysfakcji, szczęścia, przystosowania i komunikację. Trwałość określana jest jako nierozzerwalność związku, aż do śmierci jednego ze współmałżonków. Wysoka jakość małżeństwa wpływa na jego trwałość, ale na podstawie dużej trwałości małżeństwa nie można wnioskować o jego wysokiej jakości. Związki małżeńskie można zaklasyfikować do czterech kategorii: 1) wysoka jakość i wysoka stabilność; 2) wysoka jakość i niska stabilność; 3) niska jakość i niska stabilność; 4) niska jakość i wysoka stabilność (Ryś, 1994). Czynniki wewnątrz i spoza niego wpływają na jakość i trwałość małżeństwa. Do czynników wewnętrznych zaliczane są nagrody, które jako źródła atrakcyjności skierowują małżeństwo ku wysokiej jakości i koszty, takie jak napięcia, zaburzenia komunikacji, konflikty, brak spójności, które skierowują małżeństwo ku niskiej jakości. Do czynników spoza małżeństwa modyfikujących ich jakość i stabilność należy zaliczyć: przekonania religijne, niskie oszacowanie pozamałżeńskich alternatyw, wysoki stopień zaangażowania w małżeństwo, odpowiedni poziom tolerancji oraz zdolność rozwiązywania konfliktów i znoszenia napięć (Spanier, Lewis, 1980).

Bardzo bliska pod względem koncepcyjnym i metodologicznym jakości i trwałości małżeństwa jest koncepcja dobranego związku małżeńskiego J. Rostowskiego (1987). W przypadku obu koncepcji istnieje pewne kontinuum, na którym mogą być rozmieszczone poszczególne pary małżeńskie. Dobrany związek małżeński jest swoistym procesem, którego wyniki są określane przez odpowiedni stopień: miłości, więzi interpersonalnej, intymności, podobieństwa, pożycia seksualnego, stosunku do dzieci oraz typu motywów wyboru partnera do małżeństwa (Rostowski, 1987). Wieloletnie badania dotyczące dobranych związków małżeńskich doprowadziły do

wyłonienia czterech czynników, których natężenie określa stopień satysfakcji małżonków ze swojego małżeństwa: 1) intymność – satysfakcja z bycia w bliskiej relacji z partnerem. Budowanie związku opartego na pełnym zaufaniu, dbanie o jego jakość i przekonanie obojga partnerów, że łączy ich prawdziwe uczucie miłości; 2) samorealizacja – satysfakcja z małżeństwa, które stanowi możliwość realizacji siebie, swojego systemu wartości i zadań życiowych. Małżeństwo jest sposobem na udane, szczęśliwe życie; 3) podobieństwo – pomiędzy partnerami istnieje zgodność odnośnie ważnych celów małżeńskich i rodzinnych. Ujawniają podobne poglądy na rzecz rozwijania związku, spędzania wolnego czasu, organizowania życia rodzinnego, określania zewnętrznych granic rodziny, kultywowania tradycji rodzinnych i sposobów wychowywania dzieci; 4) rozczarowanie – poczucie porażki życiowej wynikającej z faktu zawarcia związku małżeńskiego. Małżeństwo ogranicza niezależność i autonomię. Pojawiają się myśli o zerwaniu związku. Kontakt z partnerem nie sprawia przyjemności, nie ma chęci uczuciowego zbliżenia się do partnera. Dominują tendencje unikowe w rozwiązywaniu bieżących problemów i wyraźnie zmniejsza się poczucie odpowiedzialności za tworzony związek (Plopa, 2005). Wysokie wyniki w trzech pierwszych czynnikach: intymność, samorealizacja i podobieństwo oraz niski wynik w czwartym: rozczarowanie, określają związek małżeński jako dobrany. Powodzenie małżeństwa sprawia, że małżonkowie tworzący taki związek małżeński są zadowoleni, aktywnie angażują się w jego rozwój i przeżywają coraz większą satysfakcję z małżeństwa.

Amerykańskie badania dotyczące jakości małżeństwa przeprowadzane w przeciągu dłuższego czasu wykazują, że satysfakcji małżeńskiej sprzyja wyższy status materialny, równość w podejmowaniu decyzji przez małżonków i nietradycyjna postawa wobec ról płciowych, natomiast obniża satysfakcję małżeńską heterogamia, przedmałżeńska kohabitacja i praca zawodowa kobiet (Amato i in., 2003). Natomiast badania zmian jakości małżeństwa w trakcie trwania związku wykazały, że jakość małżeństwa jest zjawiskiem stabilnym i jest własnością konkretnej diady, tzn. nie jest możliwe, aby pojedyncza osoba mogła przenieść jakość z jednego związku na kolejny (Johnson, Amoloza, Booth, 1992).

Przegląd badań prowadzonych w pierwszej dekadzie nowego tysiąclecia, dotyczących uwarunkowań funkcjonowania związków małżeńskich, wskazuje na coraz mniejsze znaczenie konstruktów ogólnych dotyczących ujmowania problematyki małżeństwa, a większe znaczenie innych obszarów. Na przykład konflikt małżeński nie zawsze tłumaczy występujący u małżonków niepokój, jak do tej pory sądzono. Zależy to od szerszego kontekstu, gdzie należy uwzględnić

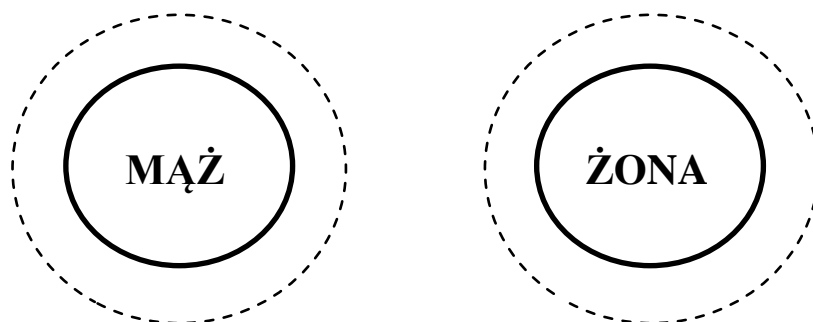
również wpływ sił społecznych (Fincham, Beach, 2010).

Przytoczone wybrane sposoby rozumienia jakości związków małżeńskich zwracają uwagę przede wszystkim na czynniki wewnętrzne, wśród których najczęściej miejsca poświęca się cechom psychicznym małżonków. Obecnie w doborze partnerów do małżeństwa coraz mniejszą rolę odgrywają czynniki społeczno-ekonomiczne związane ze stanem posiadania, pochodzeniem, wyznaniem czy narodowością, a większego znaczenia nabierają czynniki osobowościowe tworzące specyfikę ich wzajemnej relacji (Jankowiak, 2007). Potencjalni kandydaci na małżonków poznając się, biorą pod uwagę cechy charakteru partnera, jego poglądy i wyznawane wartości, stawiane sobie cele i filozofię życia (Piasecka, 2003). Małżeństwo w takim ujęciu to spotkanie dwóch osób, dwóch indywidualności, które ze względu na uwarunkowania osobowościowe będą tworzyli związek małżeński charakteryzujący się większym lub mniejszym stopniem powodzenia.

2. Relacje małżeńskie w ujęciu psychotransgresyjnym

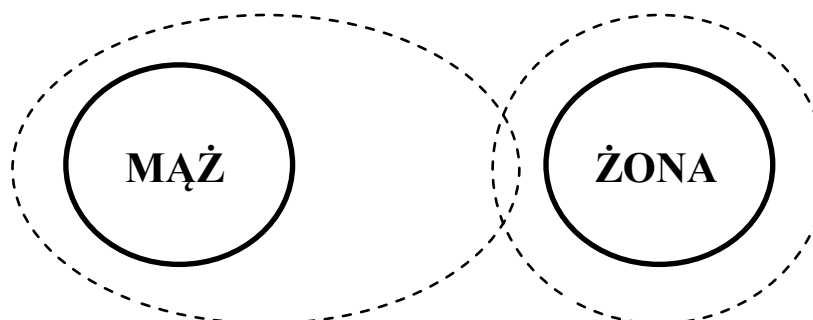
Ludzie funkcjonując w małżeństwie podejmują dwa rodzaje działań. Jedne mają charakter ochronny – paliatywny, to znaczy bronią przed bólem fizycznym i psychicznym, pozwalają zachować względną równowagę (Kozielecki, 2007; Morreale i in., 2008). Na co dzień przejawia się to w podejmowaniu różnego rodzaju obowiązków domowych, unikaniu zadrażnień, nieporozumień czy konfliktów. Mąż i żona robią to, co do nich należy. Jeżeli pojawiają się trudności to próbują je przezwyciężyć stosując różnego rodzaju strategie, np. czasowo wycofując się z relacji, łagodząc sytuację, idąc na kompromis, atakując współmałżonka lub podejmując współpracę (Dakowicz, 2008). Wymaga to od nich pewnego wysiłku, zaangażowania, aby poradzić sobie z nowym problemem. Pojawia się współzależność jako odpowiedź na udzielane wsparcie (Rostowska, 2008). Robią coś więcej niż do tej pory po to, aby przywrócić poprzedni stan. Na ogół znają swoją rolę do odegrania i rolę współmałżonka, są dla siebie nawzajem w miarę przewidywalni. Podejmowanie działań ochronnych podtrzymuje relację małżeńską nawet w sytuacji, gdy nie daje ona satysfakcji. Małżonkowie coś tracą, ale i też coś zyskują pozostając w związku małżeńskim. Badania wykorzystujące teorię wymiany pokazują, że takie czynniki jak wiek, brak doświadczeń z innych związków, niska aktywność społeczna, brak poczucia kontroli nad własnym życiem i przekonanie, że rozwód jest gorszą alternatywą pozwalają przewidywać stabilność nieszczęśliwych małżeństw (Heaton, Albrecht, 1991). Można powiedzieć, że podejmowanie działań ochronnych

przez małżonków zmierza do „pokojowego współistnienia” w małżeństwie.

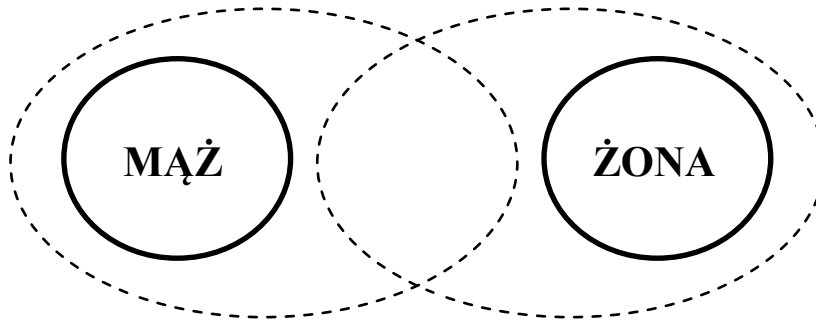
Rycina 1. Relacja oparta na działaniach ochronnych obojga małżonków

Drugi rodzaj działań, to działania transgresyjne polegające na intencjonalnym wychodzeniu poza codzienną rzeczywistość małżeńską i robieniu rzeczy nowych lub w nowy sposób (Kozielecki, 2007). Małżonkowie chcą coś zmienić w swojej relacji oczekując jej polepszenia, pogłębienia, ale podejmują też ryzyko tego, że może być gorzej niż jest. Dzielenie się ze współmałżonkiem swoimi pragnieniami może zakończyć się akceptacją i pomocą w ich realizacji lub doświadczeniem niezrozumienia, obojętności, czy wręcz wyśmiania lub upokorzenia. Podjęcie przez męża próby słuchania i zrozumienia ukrytych pragnień żony, zapraszając ją na przykład do kawiarni, co nie było wcześniej praktyką małżonków, może dać żonie poczucie autentycznego zainteresowania sobą ze strony męża. Wydarzyło się coś, czego rzadko doświadczała w kontakcie ze swoim mężem i czuje się zachęcona do większej otwartości wobec męża, niż to miało miejsce w przeszłości. Jest teraz bardziej skłonna niż wcześniej do podzielenia się tym co czuje, przeżywa, czego pragnie (por. Mandal, 2008). Mąż ma okazję poznać część świata żony, który dla niego do tej pory był nieznan, niezrozumiały lub z nim specjalnie się nie liczył, nie brał pod uwagę.

Rycina 2. Relacja oparta na działaniach transgresyjnych jednego z małżonków

Nowy klimat relacji małżeńskiej powstający w takiej sytuacji zachęca małżonków do dalszych prób pogłębienia dialogu i wzajemnego zbliżenia. Podejmują kolejne próby wyjścia do siebie nawzajem i uczą się czegoś nowego. Jeżeli coś nie wychodzi są zachęceni, aby spróbować inaczej. Dają sobie kolejną szansę ponieważ wiedzą, że ich relacja w oparciu tylko o zachowania ochronne (paliatywne) nie będzie dla nich satysfakcjonująca. Poszukują okazji do działania wspólnego, bo przez to także lepiej poznają siebie i tworzą korzystniejsze warunki dla osobistego rozwoju. Małżonkowie podejmując współpracę spełniają przez to siebie. Wybierając dobro współmałżonka jako dobro własne, swoimi czynami wzbogacają wspólnotę małżeńską. Nie jest to poświęcenie czy przekreślenie siebie jako męża lub żony, lecz sposób coraz pełniejszego rozwoju (por. Wojtyła, 1994).

Rycina 3. Relacja oparta na działaniach transgresyjnych obojga małżonków

Im częściej małżonkowie podejmują działania transgresyjne, tym więcej mają okazji, aby poznać siebie, współmałżonka i doświadczyć radości bycia wspólnotą, w której chcą uczestniczyć. Powodzenie małżeństwa jest efektem specyficznej formy transgresji podejmowanej w rzeczywistości życia małżeńskiego przez oboje małżonków. Polega ono na rozpoznawaniu pojawiających się trudności, szukaniu ich przyczyn i podejmowaniu wspólnych działań zmierzających do ich przezwyciężenia.

3. Uwarunkowania powodzenia małżeństwa – ujęcie psychotransgresyjne

Podejmowanie jakichkolwiek działań w rzeczywistości małżeńskiej, szczególnie transgresyjnych, uzależnione jest od osobowości małżonków. Kozielecki (2007) proponuje nowe spojrzenie na osobowość, jako sieciową organizację pięciu względnie trwałych i równoważnych składników psychicznych, zwanych psychonami, które funkcjonują jako pewna całość cementująca poczucie tożsamości

i umożliwiającą interakcję ze środowiskiem. Próby podobnego myślenia, zmierzające ku wyodrębnieniu najważniejszych wymiarów określających bardzo złożony mechanizm ludzkiej osobowości podejmowano wcześniej, np. model podstawowych wymiarów osobowości Costy i McCrae, którzy sprowadzili je do pięciu: neurotyczność, ekstrawersja, otwartość na doświadczenie, ugodowość i sumienność (Zawadzki i in., 1998). Według sieciowej organizacji psychon poznawczy zawiera wiedzę (Koziński, 2007), m.in. na temat współmałżonka i życia małżeńskiego, poszerzającą przestrzeń poznawczą bez której trudno wyobrazić sobie utrzymanie bliskości pośród zawirowań losu (Gottman, Silver, 2006). Istotnym elementem psychonu poznawczego są również sądy relacyjne dotyczące stosunków i więzi istniejących między światem zewnętrznym a własną osobą, które wpływają na zbliżanie się do innych lub oddalanie się od innych (por. Chlewiński, 1991), jak również sądy o sobie samym prowadzące do samoprezentacji taktycznej, fasadowej lub autentycznej (Koziński, 1987). Psychon poznawczy jest swego rodzaju „subiektywną encyklopedią” zapewniającą orientację w świecie (Koziński, 2007). Kolejny psychon, instrumentalny, wpływa na to, jak małżonkowie wykonują codzienne zadania i jak rozwiązują nietypowe problemy. Istotnym elementem tego psychonu jest inteligencja (Koziński, 2007), często rozumiana jako umiejętność radzenia sobie w nowych sytuacjach odwołując się do wcześniejszych doświadczeń przy wykorzystywaniu własnych procesów poznawczych (por. Strelau, 1992; Sternberg, 1999; Nęcka, 2000). Sprawność w tej kwestii niewątpliwie wpływa na atmosferę życia małżeńskiego, gdzie pojawiające się problemy angażują małżonków do podjęcia wysiłków zmierzających do ich przezwyciężenia, lub wywołują stan napięcia emocjonalnego prowadzącego do destrukcji. Psychon motywacyjny oparty jest na potrzebach funkcjonujących w przestrzeni czterech światów: materialnego – potrzeby witalne, poznawczego (symbolicznego) – potrzeby poznawcze, społecznego – potrzeby społeczne, wewnętrznego – potrzeby osobiste. Wymienione potrzeby uruchamiają proces motywacyjny, wyznaczają ogólny kierunek, podtrzymują go, wpływają na dokończenie (przerwanie) podjętych myśli lub czynów (por. Zaleski, 1991; Koziński, 2007). Psychon emocjonalny składa się z trwałych układów neurofizjologicznych i psychicznych generujących stany, procesy emocjonalne, afekty i nastroje, którym towarzyszą zmiany somatyczne, charakterystyczna mimika twarzy i zachowania (por. Ekman, 1997). Prawdopodobnie w aktach transgresyjnych większą rolę odgrywają uczucia pozytywne niż negatywne, co Koziński (2007) nazywa pozytywnym przesunięciem afektywnym. Psychon osobisty stanowi głęboką strukturę neurofizjologiczną, psychiczną

i duchową, zawierającą treści egzystencjalno-tożsamościowe, dotyczące danej osoby (por. Jarymowicz, 2000; Kofta, Doliński, 2000). Są one zakodowane w świadomych przekonaniach i w prawie niewyrażalnych stanach świadomych, zwanych poczuciami. Najważniejsze z nich to przekonanie (poczucie) o własnym istnieniu jako osoby i bytu sprawczego, a także o afirmacji świata, o własnej jedności i integralności, o swojej ciągłości, o niepowtarzalności własnej osoby (Kozielecki, 2007).

Idea transgresji z powodzeniem wykorzystywana jest m.in. do budowania modeli zdolności i uzdolnień (Popek, Bernacka, 2008), edukacji i poradnictwa dla dorosłych (Czerkawska, 2012; Szewczyk, 2014), opisu zjawisk afektywnych (Gorbatkow, 2008), badania skłonności do ryzyka (Studenski, 2006), analizy procesów reform gospodarczych (Kozielecki, 2006), wyjaśniania mechanizmów działań przedsiębiorczych (Kwarciak, 2003; Goszczyńska, 2006), sukcesów menedżerskich (Strzałecki, 2006) i zjawiska globalizacji (Ledzińska, 2006). Można więc spróbować w duchu transgresyjnym określić psychiczne uwarunkowania powodzenia małżeństwa.

4. Propozycja operacjonalizacji i wykorzystania sieciowej teorii osobowości (STO)

Wykorzystując koncepcję teoretyczną psychotransgresjonizmu (Kozielecki, 2007) zoperacjonalizowano pięć psychonów dobierając lub tworząc nowe narzędzia badawcze.

Psychon poznawczy może być badany przy użyciu Kwestionariusza Wiedzy o Współmałżonku (Dakowicz, 2012a), który obejmuje cztery sfery: ogólną, uczuciową, zadaniową i wartości. Sformułowano 10 pytań otwartych do sfery ogólnej, np. „Osoba z rodziny najbardziej lubiana” i po 10 twierdzeń zamkniętych z możliwością odpowiedzi „tak” lub „nie” do sfery uczuciowej, np. „Moje samopoczucie w istotny sposób zależy od tego, co przeżywa mój współmałżonek”, do sfery zadaniowej, np. „Brak perspektyw zniechęca go i demobilizuje”, do sfery wartości, np. „Mój współmałżonek ceni głównie wartości materialne”. Badani małżonkowie odpowiadali na pytania z zakresu każdej ze sfer na temat współmałżonka, a później odpowiadali na te same pytania odnośnie do siebie. Porównując obie listy można stwierdzić, które odpowiedzi pokrywają się, co w konsekwencji pozwala określić poziom wiedzy na temat współmałżonka. Wynik minimalny kwestionariusza to 0 (gdy żadna z odpowiedzi nie pokrywa się), a maksymalny 40 (gdy wszystkie

odpowiedzi pokrywają się).

Psychon instrumentalny, którego istotnym elementem jest inteligencja, można zoperacjonalizować wykorzystując gotową skalę inteligencji ogólnej, np. APIS-Z, która daje możliwość określenia następujących zdolności badanych: abstrakcyjno-logicznych (klasyfikacja i przekształcenia liczb), werbalnych (synonimy i nowe słowa), wzrokowo-przestrzennych (kwadraty i klocki) oraz społecznych (zachowania i historyjki) (Matczak i in., 2006).

Psychon motywacyjny można zbadać przy wykorzystaniu Testu Indywidualnych Potrzeb (Dakowicz, 2012a), gdzie istnieje możliwość określenia preferencji potrzeb: witalnych, poznawczych, społecznych i osobistych (Reddin, 1993). Badani w grupach składających się z czterech rodzajów potrzeb mają do rozdysponowania cztery punkty, przypisując najwięcej punktów temu twierdzeniu, które wyraża w największym stopniu ich dążenia, np. „Chciałbym lepiej odżywiać się” (potrzeba witalna); „Chciałbym mieć więcej czasu na refleksję” (potrzeba poznawcza); „Chciałbym mieć więcej przyjaciół” (potrzeba społeczna); „Chciałbym, żeby moja praca cieszyła się większym prestiżem” (potrzeba osobista).

Zdiagnozowaniu psychonu emocjonalnego może służyć dyferencjał semantyczny, dzięki któremu badani mogą wyrazić swoje konotacje emocjonalne w stosunku do dwunastu pojęć: po trzy pojęcia egzystencjalne, np. „życie”, trzy pojęcia związane z rodziną pochodzenia, np. „dzieciństwo”, trzy pojęcia związane z rodziną aktualną, np. „współmałżonek” i trzy pojęcia związane z pracą, np. „wynagrodzenie” (Babbie, 2004).

Psychon osobisty można zbadać przy użyciu Testu Świadomych Osobistych Przekonań (Dakowicz, 2012a), gdzie badani na 5-cio stopniowej skali: 1 – bardzo rzadko, 2 – rzadko, 3 – czasem, 4 – często, 5 – bardzo często wyrażają swoje przekonania, co do siedmiu rodzajów poczuć stanowiących istotę psychonu osobistego, np. „Mimo zmieniających się okoliczności mam poczucie, że przez całe życie jestem sobą”.

Dokonana operacjonalizacja sieciowej teorii osobowości w odniesieniu do relacji małżeńskiej jest krokiem ku możliwości diagnozowania konkretnych par małżeńskich. Wstępna operacjonalizacja psychonu poznawczego i przeprowadzenie badań wykazało jednoznacznie, że zarówno żony jak i mężowie zadowoleni ze swojego związku charakteryzowali się większą potencjalną mocą tego psychonu (Dakowicz, 2012b). W przypadku psychonu motywacyjnego wyniki przeprowadzonych badań wskazują na większą potencjalną moc tego psychonu u żon zadowolonych ze swojego związku (Dakowicz, 2011).

Stworzenie dobrze opracowanych narzędzi diagnostycznych dałoby możliwość szybkiej i trafnej diagnozy siły poszczególnych psychonów u obojga małżonków oraz wyznaczenie we współpracy z psychoterapeutą właściwego kierunku działań terapeutycznych zmierzających ku wzrostowi powodzenia małżeństwa.

Wykorzystując narzędzia badawcze będące operacjonalizacją poszczególnych psychonów warto podjąć w duchu psychotransgresjonizmu badania zmierzające ku określeniu psychicznych uwarunkowań powodzenia małżeństwa poprzez uchwycenie prawidłowości wpływu na siebie poszczególnych psychonów, najlepiej w dynamicznym procesie relacji małżeńskich o różnym stopniu jakości. Wyniki uzyskanych badań stanowiłyby dalsze kroki ku odkrywaniu ewentualnych prawidłowości lub wskazywałyby na adekwatne zmiany kierunków dalszych poszukiwań, których celem byłoby odkrycie uwarunkowań wpływających pozytywnie na wzrost prawdopodobieństwa występowania u małżonków zachowań transgresyjnych umożliwiających rozpoznawanie na bieżąco pojawiających się trudności w małżeństwie, skutecznym szukaniu ich przyczyn i nieustannym podejmowaniu wspólnych kroków zmierzających do ich efektywnego przezwyciężenia.

Bibliografia:

- Amato, P.R., Johanson, D.R., Booth, A., Rogers, S.J. (2003). Continuity and change in marital quality between 1980 and 2000. *Journal of Marriage and Family*, nr 65, 1-22.
- Babbie, E. (2004). *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Braun-Gałkowska, M. (1985). *Miłość aktywna*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Braun-Gałkowska, M. (2003). Psychoprofilaktyka życia rodzinnego, (w:) I. Janicka, T. Rostowska (red.), *Psychologia w służbie rodziny* (s. 10-18). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Chlewiński, Z. (1991). *Dojrzałość: osobowość, sumienie, religijność*. Poznań: „W drodze”.
- Czerkawska, A. (2012). O transgresji w edukacji dorosłych i poradnictwie. *Edukacja Dorosłych*, 2, 93-109.
- Dakowicz, A. (1999). Postawy rodzicielskie małżonków zadowolonych i niezadowolonych ze swojego związku, (w:) B. Lachowska, M. Grygielski (red.), *W świecie dziecka* (s. 73-87). Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- Dakowicz, A. (2008). Rozwiązywanie konfliktów i sztuka negocjacji, (w:) D. Frasunkiewicz (red.), *Psychologia biznesu. Wybrane zagadnienia* (s. 67-80).

- Białystok: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku.
- Dakowicz, A. (2011). Potrzeby indywidualne małżonków zadowolonych i niezadowolonych ze swojego związku. *Edukacja. Studia, badania, innowacje*, 3, 99-105.
- Dakowicz, A. (2012a). Psychologiczna analiza małżonków o wysokim i niskim poziomie transgresji, (w:) T. Rostowska, A. Lewandowska-Walter (red.), *Małżeństwo i rodzicielstwo a zdrowie* (s. 79-101). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Dakowicz, A. (2012b). Wiedza na temat współmałżonka w małżeństwach zadowolonych i niezadowolonych ze swojego związku, (w:) A. Mitrega, I. Jagoszewska (red.), *Komunikacja jako narzędzie (po)rozumienia we wspólnotach społecznych* (s. 49-58). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Dyczewski, L. (2007). Małżeństwo i rodzina upragnionymi wartościami młodego pokolenia, (w:) L. Dyczewski (red.), *Małżeństwo i rodzina w nowoczesnym społeczeństwie* (s. 11-34). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Ekman, P. (1997). *Kłamstwo i jego wykrywanie w biznesie, polityce, małżeństwie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Fincham, F.D., Beach, S.R. (2010). Marriage in the New Millennium: A Decade in Review. *Journal of Marriage and Family*, 72, 630-649.
- Gałkowska, A. (1999). *Percepcja powodzenia małżeństwa rodziców a społeczny obraz siebie ich dorosłych dzieci*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Gorbatkow, A. (2008). Pozytywno-negatywna asymetria emocji a rozwój podmiotowy jednostki, (w:) I. Pufal-Struzik (red.), *O przekraczaniu granic własnych ograniczeń – z perspektywy psychotransgresjonizmu* (s. 97-112). Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Goszczyńska, M. (2006). Działania przedsiębiorcze – przejaw przystosowania czy transgresji, (w:) E. Aranowska, M. Goszczyńska (red.), *Człowiek wobec wyzwań i dylematów współczesności. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Józefowi Koziuleckiemu* (s. 189-207). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Gottman, J.M., Silver, N. (2006). *Siedem zasad udanego małżeństwa*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Harwas-Napierała, B. (2003). Zmiany w funkcjonowaniu rodziny i ich konsekwencje dla rozwoju rodziców, (w:) B. Harwas-Napierała (red.), *Rodzina a rozwój człowieka dorosłego* (s. 11-23). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Heaton, T.B., Albrecht, S.L. (1991). Stable unhappy marriages. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 747-758.

- Janicka, I., Niebrzydowski, L. (1994). *Psychologia małżeństwa. Zafascynowanie partnerem, otwartość, empatia, miłość, seks*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Jankowiak, B. (2007). Problematyka jakości i trwałości relacji partnerskich w teorii i badaniach. *Przegląd Terapeutyczny*, 3, 1-25.
- Jarymowicz, M. (2000). *Psychologia tożsamości*, (w:) J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki. Tom 3. Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej* (s. 107-125). Gdańsk: GWP.
- Johnson, D.R., Amoloza, T.O., Booth, A. (1992). Stability and developmental change in marital quality: A three-wave panel analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 582-594.
- Kalus, A. (1999). *Upragnione macierzyństwo: doświadczenie sytuacji niepłodności*, (w:) D. Kornas-Biela (red.), *Oblicza macierzyństwa* (s. 201-211). Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- Kofta, M., Doliński, D. (2000). Poznawcze podejście do osobowości, (w:) J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki. Tom 2. Psychologia ogólna* (s. 561-600). Gdańsk: GWP.
- Kozielecki, J. (1987). *Koncepcja transgresyjna człowieka*. Warszawa: PWN.
- Kozielecki, J. (2006). *Reforma polskiej gospodarki: studium decyzji transgresyjnych*, (w:) E. Aranowska, M. Goszczyńska (red.), *Człowiek wobec wyzwań i dylematów współczesności* (s. 17-43). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Kozielecki, J. (2007). *Psychotransgresjonizm. Nowy kierunek psychologii*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Kwarciak, K. (2003). Psychologiczne wyznaczniki skutecznego przedsiębiorcy. *Acta Universitatis Wratislaviensis, No 2535, Prace Psychologiczne LVII*, 145-153.
- Lachowska, B. (2012). *Praca i rodzina. Konflikt czy synergia? Konflikt i facylitacja między rolami rodzinnymi i zawodowymi – uwarunkowania i znaczenie dla jakości życia kobiet i mężczyzn*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Ledzińska, M. (2006). *Globalizacja i transgresja*, (w:) E. Aranowska, M. Goszczyńska (red.), *Człowiek wobec wyzwań i dylematów współczesności* (s. 172-188). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Lewandowska, A. (2012). Jakość życia małżeńskiego a stopień akceptacji dziecka niepełnosprawnego w rodzinie, (w:) T. Rostowska, A. Lewandowska-Walter (red.), *Małżeństwo i rodzicielstwo a zdrowie* (s. 234-252). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Mandal, E. (2008). *Miłość, władza i manipulacja w bliskich związkach*. Warszawa:

- Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Margasiński, A. (2011). *Rodzina alkoholowa z uzależnionym w leczeniu*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Matczak, A., Jaworowska, A., Ciechanowicz, A., Stańczak, J. (2006). *Bateria testów APIS-Z. Podręcznik. Wydanie II*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.
- Morreale, S.P., Spitzberg, B.H., Barge, J.K. (2008). *Komunikacja między ludźmi. Motywacja, wiedza i umiejętności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Namysłowska, I. (2011). Transformacja rodziny – przejawy i implikacje dla psychoterapii. *Psychoterapia*, 1, 5-11.
- Nęcka, E. (2000). *Inteligencja*, (w:) J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki. Tom 2. Psychologia ogólna* (s. 721-760). Gdańsk: GWP.
- Ostrihanska, Z. (2001). *Osoba ojca w opinii młodych sprawców przestępstw*, (w:) D. Kornas-Biela (red.), *Oblicza ojcostwa* (s. 589-601). Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Piasecka, M. (2003). Wiedza o sobie i wiedza o partnerze a ocena jakości małżeństwa, (w:) I. Janicka, T. Rostowska (red.), *Psychologia w służbie rodziny* (s. 78-88). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Plopa, M. (2005). *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Popek, S., Bernacka, R.E. (2008). *Zdolności i uzdolnienia – ujęcie transgresyjne*, (w:) I. Pufal-Struzik (red.), *O przekraczaniu granic własnych ograniczeń – z perspektywy psychotransgresjonizmu* (s. 13-21). Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Pospiszył, K. (1991). Kwestionariusz Szczęścia Małżeńskiego jako metoda oceny stopnia zadowolenia z małżeństwa. *Problemy Rodziny*, 4, 7-13.
- Reddin, B. (1993). *Testy dla menedżerów stawiających na efektywność. Poradnik psychologiczny*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Alma-Press.
- Rembowski, J. (1986). Rodzina jako system powiązań, (w:) M. Ziemska (red.), *Rodzina i dziecko* (s. 127-142). Warszawa: PWN.
- Rostowska, T. (2008). *Małżeństwo, rodzina, praca a jakość życia*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Rostowski, J. (1987). *Zarys psychologii małżeństwa*. Warszawa: PWN.
- Rostowski, J. (2009). Współczesne przemiany rozumienia związku małżeńskiego, (w:) T. Rostowska (red.), *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań* (s. 15-46). Warszawa: Difin SA.

- Ryś, M. (1994). Jakość i trwałość małżeństwa. Propozycja skali. *Problemy Rodziny*, 4, 19-24.
- Spanier, G.B., Lewis, R.A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and the Family*, 42, 825-839.
- Sternberg, R. J. (1999). *Wprowadzenie do psychologii*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna.
- Strelau, J. (1992). *Temperament i inteligencja*, (w:) T. Tomaszewski (red.), *Psychologia ogólna* (t. 4, s. 83-151). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Strzałecki, A. (2006). Transgresja polskich menedżerów w warunkach transformacji ustrojowej, (w:) E. Aranowska, M. Goszczyńska (red.), *Człowiek wobec wyzwań i dylematów współczesności* (s. 108-132). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Studenski, R. (2006). Skłonność do ryzyka a zachowania transgresyjne, (w:) M. Goszczyńska, R. Studenski (red.), *Psychologia zachowań ryzykownych. Koncepcje, badania, praktyka* (s. 128-142). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „ŻAK”.
- Szczepański, J. (1965). *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa: PWN.
- Szewczyk, W. (2014). Transgresja – czy człowiek potrafi siebie przekraczać? *Teologia i Moralność*, 2 (16), 155-165.
- Tsang, L.L.W., Harvey, C.D.H., Duncan, K.A., Sommer, R. (2003). The effects of children, dual earner status, sex role traditionalism and marital structure on marital happiness over time. *Journal of Family and Economic Issues*, 24, 5-26.
- Wojtyła, K. (1994). *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Lublin: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego KUL.
- Zaleski, Z. (1991). *Psychologia zachowań celowych*. Warszawa: PWN.
- Zawadzki, B., Strelau, J., Szczepaniak, P., Śliwińska, M. (1998). *Inwentarz osobowości NEO-FFI Costy i McCrae. Adaptacja polska. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.